

PRZEPADEK W POLSKIM PRAWIE KARNYM SKARBOWYM

Magdalena Błaszczuk

MONOGRAFIE

Wolters Kluwer

PRZEPADEK W POLSKIM PRAWIE KARNYM SKARBOWYM

Magdalena Błaszczyk

MONOGRAFIE

Publikacja dofinansowana przez Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego

Stan prawny na 1 sierpnia 2016 r.

Recenzent

Dr hab. Igor Zgoliński, prof. Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy

Wydawca

Monika Pawłowska

Redaktor prowadzący

Adam Choiński

Opracowanie redakcyjne

Ewa Adamska

Łamanie

Violet Design

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawolubni

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by

Wolters Kluwer SA, 2016

ISBN 978-83-8092-472-7

ISSN 1897-4392

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 22 535 82 19

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Spis treści

Wykaz skrótów / 13

Wstęp / 19

Część I

**Ponadnarodowe i konstytucyjne standardy prawne
dotyczące orzekania przypadku / 35**

Rozdział I

Przypadek w prawie międzynarodowym i w prawie Unii Europejskiej / 37

1. Uwagi ogólne / 37
2. Przypadek w prawie międzynarodowym / 39
3. Przypadek w prawie Unii Europejskiej / 42
  - 3.1. Prawo pierwotne / 42
  - 3.2. Prawo wtórne / 44
    - 3.2.1. Dokumenty dedykowane przypadkowi / 44
    - 3.2.2. Dokumenty dedykowane ochronie interesów finansowych UE / 55

Rozdział II

Standardy konstytucyjne w zakresie przypadku / 63

Część II

Historia przypadku w polskim prawie karnym skarbowym / 71

Rozdział I

**Przypadek w polskim prawie karnym skarbowym
przed II wojną światową / 73**

1. Ustawa karna skarbową z dnia 2 sierpnia 1926 r. / 74

2. Ustawa karna skarbową z dnia 18 marca 1932 r. / 77
3. Dekret z dnia 3 listopada 1936 r. – Prawo karne skarbowe / 81

Rozdział II

Przepadek w polskim prawie karnym skarbowym w latach 1947–1999 / 87

1. Dekret z dnia 11 kwietnia 1947 r. – Prawo karne skarbowe / 87
2. Ustawa karna skarbową z dnia 13 kwietnia 1960 r. / 92
3. Ustawa karna skarbową z dnia 26 października 1971 r. / 99

Część III

Przepadek w materialnym prawie karnym skarbowym / 111

Rozdział I

Przepadek na tle kar i innych środków karnych przewidzianych za przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe / 113

1. Wprowadzenie / 113
2. Kary i środki karne w prawie karnym skarbowym / 116
  - 2.1. Kary w prawie karnym skarbowym / 116
    - 2.1.1. Kary za przestępstwa skarbowe / 116
    - 2.1.2. Kara grzywny za wykroczenia skarbowe / 120
  - 2.2. Środki karne w prawie karnym skarbowym / 122
    - 2.2.1. Środki karne za przestępstwa skarbowe / 122
    - 2.2.2. Środki karne za wykroczenia skarbowe / 127

Rozdział II

Przepadek przedmiotów / 128

1. Pojęcie przedmiotu / 128
2. Zakres przepadku przedmiotów / 131
  - 2.1. Przepadek owoców / 132
  - 2.2. Przepadek narzędzi / 134
  - 2.3. Przepadek opakowań / 136
  - 2.4. Przepadek przedmiotów zakazanych / 138
3. Zasady orzekania przepadku przedmiotów / 139
  - 3.1. Wymóg podstawy prawnej orzeczenia przepadku przedmiotów / 139

- 3.2. Obligatoryjne i fakultatywne przypadki przepadku przedmiotów / **140**
  - 3.2.1. Przepadek przedmiotów za przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe przeciwko obowiązkowi podatkowemu / **141**
  - 3.2.2. Przepadek przedmiotów za przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe przeciwko obowiązkowi celnemu oraz zasadom obrotu z zagranicą towarami i usługami / **144**
  - 3.2.3. Przepadek przedmiotów za przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe przeciwko obrotowi dewizowemu / **145**
  - 3.2.4. Przepadek przedmiotów za przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe przeciwko organizacji gier hazardowych / **146**
- 3.3. Orzekanie przepadku przedmiotów niebędących własnością sprawcy / **148**
- 3.4. Zakazy orzekania przepadku przedmiotów / **150**
- 4. Konsekwencje prawne przepadku przedmiotów / **151**
- 5. Ściągnięcie równowartości pieniężnej przepadku przedmiotów / **152**

Rozdział III

Przepadek korzyści majątkowej / 158

- 1. Pojęcie korzyści majątkowej / **158**
- 2. Zasady orzekania przepadku korzyści majątkowej / **166**
  - 2.1. Zasady ogólne / **166**
  - 2.2. Domniemania prawne / **170**
- 3. Ściągnięcie równowartości pieniężnej przepadku korzyści majątkowej / **185**
- 4. Przepadek a zwrot korzyści majątkowej / **189**

Rozdział IV

Przepadek jako środek zabezpieczający / 194

- 1. Wprowadzenie / **194**
- 2. Przepadek przedmiotów jako środek zabezpieczający w prawie przestępstw skarbowych / **198**

- 2.1. Zakres / **198**
- 2.2. Przesłanki / **201**
  - 2.2.1. Niepoczytalność sprawcy czynu zabronionego / **203**
  - 2.2.2. Znikoma społeczna szkodliwość czynu / **205**
  - 2.2.3. Warunkowe umorzenie postępowania karnego skarbowego / **207**
  - 2.2.4. Okoliczność wyłączająca ukaranie sprawcy / **209**
  - 2.2.5. Zastosowanie wobec młodocianego środków wychowawczych, poprawczych lub leczniczych (art. 5 § 2 k.k.s.) / **211**
  - 2.2.6. Umorzenie postępowania z powodu niewykrycia sprawcy / **211**
- 3. Przepadek przedmiotów jako środek zabezpieczający w prawie wykroczeń skarbowych / **212**

Rozdział V

Zasady i dyrektywy orzekania środka karnego przepadku / 217

- 1. Zasady i dyrektywy ogólne / **217**
- 2. Zasady i dyrektywy szczegółowe / **220**
  - 2.1. Orzekanie przepadku w związku z odstąpieniem od wymierzenia kary / **226**
  - 2.2. Orzekanie przepadku w ramach nadzwyczajnego złagodzenia kary / **229**

Rozdział VI

Charakter prawny przepadku w perspektywie systemowej / 235

Część IV

Przepadek w postępowaniu karnym skarbowym / 239

Rozdział I

Środki procesowe służące zabezpieczeniu egzekucji przepadku / 241

- 1. Uwagi ogólne / **241**
- 2. Postępowanie zabezpieczające / **242**
  - 2.1. Przedmiot zabezpieczenia / **243**
  - 2.2. Forma, zakres i sposób zabezpieczenia / **248**

- 2.3. Wykonanie postanowienia o zabezpieczeniu majątkowym / 252
  - 2.3.1. Właściwość rzeczowa / 253
  - 2.3.2. Tryb postępowania / 255
  - 2.3.3. Szczegółne reguły wykonania zabezpieczenia majątkowego przepadku korzyści majątkowej / 257
- 2.4. Upadek zabezpieczenia / 258
- 2.5. Zatrzymanie przesyłki / 259
- 2.6. Złożenie przedmiotu do depozytu / 263
- 2.7. Tymczasowe zajęcie mienia / 264

Rozdział II

Przepadek a interwencja / 267

- 1. Uwagi ogólne / 267
- 2. Istota instytucji interwencji / 268
  - 2.1. Status interwenienta w postępowaniu karnym skarbowym / 268
  - 2.2. Prawa i obowiązki interwenienta w postępowaniu karnym skarbowym / 272
- 3. Prawne skutki interwencji w stosunku do sprawcy / 276
- 4. Konsekwencje niezgłoszenia interwencji / 278

Rozdział III

Orzekanie środków karnych przepadku / 285

- 1. Uwagi ogólne / 285
- 2. Orzekanie przepadku w sądowych postępowaniach szczególnych / 287
  - 2.1. Przepadek w postępowaniu w przedmiocie udzielenia zezwolenia na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności / 287
    - 2.1.1. Normatywny charakter dobrowolnego poddania się odpowiedzialności / 287
    - 2.1.2. Przesłanki dobrowolnego poddania się odpowiedzialności / 290
    - 2.1.3. Postępowanie w przedmiocie udzielenia zezwolenia na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności / 292

- 2.2. Przeczek w postępowaniu w stosunku
do nieobecnych / 302
- 3. Odpowiedzialność posilkowa za ściągnięcie równowartości
pieniężnej przecpadku przedmiotów / 309
  - 3.1. Charakter prawny odpowiedzialności posilkowej / 309
  - 3.2. Przestanki odpowiedzialności posilkowej / 313
  - 3.3. Wybrane procesowe aspekty odpowiedzialności
posilkowej / 319

Rozdział IV

Orzekanie środka zabezpieczającego przecpadku przedmiotów – zagadnienia proceduralne / 325

- 1. Uwagi ogólne / 325
- 2. Orzekanie przecpadku tytułem środka
zabezpieczającego w związku z umorzeniem
postępowania przygotowawczego / 328
  - 2.1. Orzekanie przecpadku tytułem środka zabezpieczającego
w związku z umorzeniem postępowania przygotowawczego
przez prokuratora albo finansowy organ postępowania
przygotowawczego / 331
  - 2.2. Orzekanie przecpadku tytułem środka quasi-zabezpieczającego
w związku z umorzeniem postępowania przygotowawczego
przez prokuratora albo finansowy organ postępowania
przygotowawczego / 335
- 3. Orzekanie przecpadku tytułem środka zabezpieczającego
w związku z umorzeniem postępowania przez sąd / 338
- 4. Orzekanie przecpadku tytułem środka zabezpieczającego
na posiedzeniu przed rozprawą / 343
- 5. Orzekanie przecpadku tytułem środka zabezpieczającego
na rozprawie / 345
- 6. Orzekanie przecpadku tytułem środka zabezpieczającego
w postanowieniu uzupełniającym / 346

Rozdział V

Orzekanie przecpadku – aspekty praktyczne / 348

- 1. Środki karne przecpadku / 348
- 2. Przeczek orzekany tytułem środka zabezpieczającego / 353

Część V

Egzekucja przepadku w prawie karnym skarbowym / 355

Rozdział I

Procedura kierowania orzeczeń o przepadku do wykonania / 357

1. Podstawy normatywne egzekucji przepadku / 357
2. Czynności sądu / 359

Rozdział II

Wykonywanie przepadku / 367

1. Wykonywanie przepadku przez urząd skarbowy oraz urząd celny / 367
2. Wykonywanie przepadku przez inne organy pozasądowe / 378
3. Wykonywanie przepadku przez sąd / 380
4. Uchylenie orzeczenia o przepadku / 382

Część VI

Przepadek a odpowiedzialność podmiotów zbiorowych za czyny zabronione jako przestępstwa skarbowe / 385

1. Uwagi ogólne / 387
2. Charakterystyka wybranych aspektów odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary / 389
  - 2.1. Aspekty materialnoprawne / 389
  - 2.2. Aspekty procesowe / 399
3. Podmiot zbiorowy jako quasi-strona postępowania karnego skarbowego / 406

Podsumowanie / 415

Literatura / 443

Orzecznictwo / 455

Wykaz skrótów

Akty prawne

decyzja ramowa 2005/212/WSiSW	decyzja ramowa Rady 2005/212/WSiSW z dnia 24 lutego 2005 r. w sprawie konfiskaty korzyści, narzędzi i mienia pochodzących z przestępstwa (Dz. Urz. UE L 68 z 15.03.2005, s. 49, z późn. zm.)
dekret z 1936 r.	dekret Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 3 listopada 1936 r. – Prawo karne skarbowe (Dz. U. Nr 84, poz. 581 z późn. zm.)
dekret z 1947 r.	dekret z dnia 11 kwietnia 1947 r. – Prawo karne skarbowe (Dz. U. Nr 32, poz. 140 z późn. zm.)
dyrektywa 2014/42/UE	dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/42/UE z dnia 3 kwietnia 2014 r. w sprawie zabezpieczenia i konfiskaty narzędzi służących do popełnienia przestępstwa i korzyści pochodzących z przestępstwa w Unii Europejskiej (Dz. Urz. UE L 127 z 29.04.2014, s. 39, z późn. zm.)
EKPC	Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 z późn. zm.)
k.c.	ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 380 z późn. zm.)
k.k.	ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 1137)
k.k. z 1932 r.	rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 60, poz. 571 z późn. zm.)

k.k. z 1969 r.	ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 13, poz. 94 z późn. zm.)
k.k.s.	ustawa z dnia 10 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 186 z późn. zm.)
k.k.w.	ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. Nr 90, poz. 557 z późn. zm.)
k.k.w. z 1969 r.	ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. Nr 13, poz. 98 z późn. zm.)
k.p.	ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 1502 z późn. zm.)
k.p.k.	ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555 z późn. zm.)
k.p.k. z 1969 r.	ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 13, poz. 96 z późn. zm.)
k.w.	ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 1094 z późn. zm.)
Konstytucja RP	Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)
nowelizacja z dnia 28 lipca 2005 r.	ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 178, poz. 1479)
nowelizacja z dnia 7 listopada 2008 r.	ustawa z dnia 7 listopada 2008 r. o zmianie ustawy – Prawo celne oraz ustawy – Kodeks karny skarbowy (Dz. U. Nr 215, poz. 1355)
nowelizacja z dnia 27 września 2013 r.	ustawa z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1247 z późn. zm.)
nowelizacja z dnia 20 lutego 2015 r.	ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 396)
nowelizacja z dnia 11 marca 2016 r.	ustawa z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 437)

pr. dew.	ustawa z dnia 27 lipca 2002 r. – Prawo dewizowe (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 826 z późn. zm.)
r.u.s.p.	rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 grudnia 2015 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz. U. poz. 2316 z późn. zm.)
r.w.n.p.	rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 czerwca 2016 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu niszczenia przedmiotów, których przepadek orzekł sąd (Dz. U. poz. 943)
r.w.s.o.w.	rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2003 r. w sprawie wysokości i sposobu obliczania wydatków Skarbu Państwa w postępowaniu karnym (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 663)
TFUE	Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana: Dz. Urz. UE C 202 z 07.06.2016, s. 47)
traktat lizboński	Traktat z Lizbony zmieniający Traktat o Unii Europejskiej i Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską, sporządzony w Lizbonie dnia 13 grudnia 2007 r. (Dz. U. z 2009 r. Nr 203, poz. 1569)
traktat nicejski	Traktat z Nicei zmieniający Traktat o Unii Europejskiej, traktaty ustanawiające Wspólnoty Europejskie i niektóre związane z nimi akty (Dz. Urz. WE C 80 z 10.03.2001, s. 1)
TUE	Traktat o Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana: Dz. Urz. UE C 202 z 07.06.2016, s. 13)
TWE	Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską (wersja skonsolidowana: Dz. Urz. UE C 321E z 29.12.2006, s. 37)
u.k.s. z 1926 r.	ustawa karna skarbową z dnia 2 sierpnia 1926 r. (Dz. U. Nr 105, poz. 609 z późn. zm.)
u.k.s. z 1932 r.	ustawa z dnia 18 marca 1932 r. karna skarbową (Dz. U. Nr 34, poz. 355 z późn. zm.)
u.k.s. z 1960 r.	ustawa karna skarbową z dnia 13 kwietnia 1960 r. (Dz. U. Nr 21, poz. 123 z późn. zm.)

u.k.s. z 1971 r.	ustawa karna skarbową z dnia 26 października 1971 r. (tekst jedn.: Dz. U. z 1984 r. Nr 22, poz. 103 z późn. zm.)
u.o.p.z.	ustawa z dnia 28 października 2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 1212 z późn. zm.)
u.p.e.a.	ustawa z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 599 z późn. zm.)
u.p.s.n.	ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 382 z późn. zm.)

Instytucje i organizacje

ETS	Europejski Trybunał Sprawiedliwości (obecnie: Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej)
KAS	Krajowa Administracja Skarbowa
RPO	Rzecznik Praw Obywatelskich
SA	Sąd Apelacyjny
SN	Sąd Najwyższy
TK	Trybunał Konstytucyjny
UE	Unia Europejska
WE	Wspólnoty Europejskie

Czasopisma i serie wydawnicze

Biul. PK	Biuletyn Prawa Karnego
Dz. Urz.	Dziennik Urzędowy
KZS	Krakowskie Zeszyty Sądowe
M. Pod.	Monitor Podatkowy
M. Praw.	Monitor Prawniczy

NKPK	Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego
NP	Nowe Prawo
OSA	Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
OSN	Orzecznictwo Sądu Najwyższego
OSNC	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna
OSNWK	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karna i Woj- skowa
OSNPG	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Wydawnictwo Prokuratury Generalnej
OSNwSK	Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Kar- nych
OSP	Orzecznictwo Sądów Polskich
OSPiKA	Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażo- wych
OTK	Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego
PiP	Państwo i Prawo
Prok. i Pr.	Prokuratura i Prawo
Prok. i Pr.-wkl.	Prokuratura i Prawo – wkładka
PS	Przegląd Sądowy
SPK	System Prawa Karnego

Wstęp

Prawo karne skarbowe jest wyspecjalizowanym działem szeroko rozumianego prawa karnego (*sensu largo*). Zostało wyodrębnione spośród innych działów prawa karnego ze względu na przedmiot ochrony. Zapewnia prawnokarną ochronę interesów finansowych Skarbu Państwa, jednostek samorządu terytorialnego i – od dnia 1 maja 2004 r.¹ – Unii Europejskiej. Stanowi swoistą nadbudowę nad prawem skarbowym rozumianym jako prawo finansów publicznych, prawo zobowiązań publicznych o charakterze daninowym².

Pojęcie „prawo karne skarbowe” może być używane w dwóch znaczeniach. Po pierwsze, można je stosować dla określenia norm definiujących czyny zabronione jako przestępstwa skarbowe oraz wykroczenia skarbowe, kary i środki karne stosowane wobec ich sprawców oraz zasady odpowiedzialności karnej skarbowej. W tym rozumieniu jest to **prawo karne skarbowe sensu stricto**, tj. materialne prawo karne skarbowe. Po drugie, pojęcie „prawo karne skarbowe” można używać, mając na myśli wszelkie normy prawa związane z odpowiedzialnością karną skarbową (tj. karnoskarbowe normy materialnoprawne, procesowe i wykonawcze). W tym rozumieniu jest to **prawo karne skarbowe sensu largo**³.

---

¹ Zmiany w kodeksie karnym skarbowym wynikające z przystąpienia Polski do Unii Europejskiej i podyktowane koniecznością zapewnienia przez państwa członkowskie ochrony interesom finansowym Unii zostały wprowadzone na mocy ustawy z dnia 24 lipca 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny skarbowy (Dz. U. Nr 162, poz. 1569); weszły w życie z dniem 1 maja 2004 r.

² Zob. S. Głąbiński, *Nauka skarbowości*, Warszawa–Lwów 1925, s. 1; E. Strasburger, *Ustrój skarbowy Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 1922, s. 5–8. Na temat nazwy tej dziedziny prawa zob. też: L. Wilk, *Przestępstwa i wykroczenia skarbowe (w:) Prawo gospodarcze i handlowe*, t. 10, *Prawo karne gospodarcze*, red. O. Górniok, Warszawa 2003, s. 527–529.

³ Tak też przyjąłem w: M. Błaszczyk, M. Zbrojewska, *Kodeks karny skarbowy*, Warszawa 2011, s. 5, oraz w: M. Błaszczyk, M. Zbrojewska, *Prawo karne skarbowe*, Warszawa 2015, s. 15.

Przedmiot ochrony prawa karnego skarbowego ma charakter ekonomiczny, ponadindywidualny. „Wpływa to na postrzeganie przestępstw i wykroczeń skarbowych w oczach opinii społecznej jako przestępstw (i wykroczeń) «bez ofiar», ponieważ «pokrzywdzony» jawi się jako organizacja anonimowa”⁴. Uważa się, że przestępczość skarbową ma raczej charakter administracyjny, a nie kryminalny, i obejmuje czyny o drobnym ciężarze⁵. Takie oceny, które – po głębszej analizie problemu – nie wydają się uprawnione⁶, powodują, że trudno racjonalizować surowe konsekwencje, przewidziane zwłaszcza dla sprawców przestępstw skarbowych, i egzekwować posłuch dla zakazów i nakazów karnoskarbowych.

Bardzo ogólny przedmiot ochrony prawa karnego skarbowego „w istocie stanowi pewną zbiorczą klauzulę obejmującą zróżnicowane dobra i interesy związane z funkcjonowaniem i egzekwowaniem różnych danin publicznych, z obrotem dewizowym oraz z działalnością w zakresie gier i zakładów wzajemnych”⁷. Poszczególne grupy przestępstw i wykroczeń skarbowych, zdefiniowane w części szczególnej tytułu I k.k.s., wyodrębnione rodzajowo (podatkowe, celne, dewizowe i hazardowe), cechuje daleko posunięty indywidualizm. Wynika on z dużych odrębności pomiędzy prawem podatkowym, celnym, dewizowym i hazardowym.

Prawo karne skarbowe ma za zadanie zapewnić ww. dobrom podwyższoną, opartą na instrumentarium prawnokarnym ochronę, tj. gwarantować prawnokarną **ochronę interesów finansowych** Skarbu Państwa, jednostek samorządu terytorialnego i Unii Europejskiej w zakresie podatków, ceł, obrotu dewizowego oraz gier losowych. Zabezpieczenie interesów fiskalnych państwa i innych uprawnionych podmiotów w zakresie wpływów

---

W niniejszym opracowaniu używam określenia „**prawo karne skarbowe**” w obu rozumieniach, zależnie od płaszczyzny analiz. W części I i II, gdzie przeprowadzam rozważania natury bardziej ogólnej, dominuje szersze rozumienie, natomiast w pozostałych częściach, poświęconych bardziej szczegółowym kwestiom, z reguły posługuję się tym określeniem w wąskim rozumieniu, oznaczającym normy materialnoprawne.

⁴ L. Wilk, J. Zagrodnik, *Prawo karne skarbowe*, Warszawa 2009, s. 7.

⁵ *Ibidem*, s. 7–8.

⁶ Za rażące uproszczenie należy zwłaszcza uznać niedostrzeganie faktu, że pokrzywdzone przestępczością skarbową jest całe społeczeństwo, które korzysta zwłaszcza z rozwiązań instytucjonalnych i infrastrukturalnych finansowanych z budżetu państwa i budżetów samorządowych. Tak rozumianego pokrzywdzonego trudno uznać za twór anonimowy.

⁷ L. Wilk, J. Zagrodnik, *Prawo...*, s. 8.

z podatków, ceł oraz z dokonywanych operacji w zakresie obrotu dewizowego i monopolu loteryjnego Skarbu Państwa co do zasady stanowi domenę prawa finansowego. Wszelkie naruszenia w tej materii wywołują więc przede wszystkim sankcje administracyjnoprawne.

W prawie karnym skarbowym wybrane naruszenia reguł prawa finansowego w przedmiocie podatków, ceł, obrotu dewizowego oraz gier hazardowych uznano za przestępstwa skarbowe oraz wykroczenia skarbowe⁸. Istnieje więc ściśle powiązanie prawa karnego skarbowego z prawem finansów publicznych, prawem skarbowym, które ma charakter **prawa pierwotnego** w zakresie reglamentacji prawnej w dziedzinie podatków, ceł, obrotu dewizowego oraz gier losowych. Prawo karne skarbowe ma w zakresie ochrony interesów fiskalnych państwa i innych uprawnionych podmiotów charakter wtórny. Ochrona karnoskarbowa ma ewidentnie charakter wspomagający, subsydiarny w stosunku do ochrony przewidzianej w prawie finansowym⁹. W literaturze przedmiotu zwraca na to uwagę L. Wilk, podkreślając, że „prawo karne skarbowe nie tworzy norm szczegółowych w dziedzinie prawa finansowego, lecz zabezpiecza na zasadzie *ultima ratio* istniejące normy prawa finansowego, będąc wobec tego ostatniego, jako

⁸ Trzeba jednak wyraźnie podkreślić, że zakazy karne obejmują znaczącą większość zachowań objętych również zakazami administracyjnoprawnymi. W zakresie reglamentacji obrotu dewizowego zakazy karne obejmują aż 100% zachowań stanowiących naruszenia ograniczeń obrotu dewizowego wskazanych w art. 9 ustawy z dnia 27 lipca 2002 r. – Prawo dewizowe (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 826 z późn. zm.) – dalej pr. dew.

⁹ Na temat wtórnego charakteru prawa karnego gospodarczego w stosunku do prawa gospodarczego zob. S. Żółtek, *Prawo karne gospodarcze w aspekcie zasady subsydiarności*, Warszawa 2009, s. 163–180. Uwagi autora zasadniczo pozostają aktualne także w stosunku do relacji pomiędzy prawem karnym skarbowym a prawem skarbowym. W szerokim administracyjnym rozumieniu prawo karne gospodarcze obejmuje bowiem także prawo karne skarbowe. W administracyjnym ujęciu przestępczość gospodarcza to każde zakazane przez przepisy karne zachowanie szkodzące lub zagrażające wyrządzeniem szkody ponadindywidualnym interesom gospodarczym. Takie zachowania godzą m.in. w zaufanie niezbędne w życiu gospodarczym i mogą wywołać istotne perturbacje w systemie gospodarczym. Zob. O. Górniok, *Pojęcie przestępczości gospodarczej a jej społeczno-polityczna warstwa (w:) Aktualne problemy prawa karnego i kryminologii*, red. E. Pływaczewski, Białystok 1998, s. 171. Warto też przypomnieć, że przestępstwa podatkowe i celne zostały wymienione w katalogu przestępstw gospodarczych w załączniku do zaleceń Rady Europy nr R/81/12 [Recommendation No. R (81) 12 of the Committee of Ministers to Member States on economic crime, adopted on 25 June 1981]. Dla porządku należy dodać, że pojęcie „prawo karne gospodarcze” bywa definiowane szeroko albo wąsko, a przy tym w bardzo różny sposób – zob. O. Górniok, *Przestępczość gospodarcza i jej zwalczanie*, Warszawa 1994, s. 123–131; S. Żółtek, *Prawo karne...*, s. 24–34.

pierwotnego, prawem wtórnym (pośiłkowym)¹⁰. Niemniej to instrumentarium karnoskarbowe jest z założenia surowsze, bardziej represyjne, a w konsekwencji ma co do zasady większy potencjał perswazyjny niż sankcje administracyjnoprawne¹¹.

W konsekwencji **należyta prawno-karna ochrona interesów finansowych Skarbu Państwa, jednostek samorządu terytorialnego oraz Unii Europejskiej nie jest zadaniem łatwym**. Wymaga zastosowania specjalistycznych narzędzi, specyficznych dla tej dziedziny prawa instytucji, nieznanych prawu karnemu powszechnemu, takich jak czynny żal karnoskarbowy, dobrowolne poddanie się odpowiedzialności, odpowiedzialność pośiłkowa czy interwencja. W zadanie adekwatnej ochrony interesów fiskalnych państwa i UE wpisują się jednak również liczne instytucje znane prawu karnemu, ale uregulowane w prawie karnym skarbowym – w większym bądź w mniejszym stopniu – odmiennie. Do takich instytucji należy m.in. usiłowanie, nadzwyczajne obostrzenie kary czy przepadek.

Z powodu swej specyfiki polskie prawo karne skarbowe jest konsekwentnie – od pierwszej ustawy karnej skarbowej z 1926 r.¹² po obecnie obowiązującą regulację – normowane w osobnym od kodyfikacji karnej akcie normatywnym. *De lege lata* prawo karne skarbowe zostało uregulowane w ustawie z dnia 10 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy. Ustawodawca zdefiniował w nim autonomicznie, bez odwołań do kodeksu karnego¹³, pojęcie czynu zabronionego oraz przestępstwa skarbowego i wykroczenia skarbowego.

¹⁰ L. Wilk, *Przestępstwa i wykroczenia...*, s. 530; zob. też *idem* (w:) L. Wilk, L. Zagrodnik, *Prawo...*, s. 10.

¹¹ Należy tu jednak dodać, że odpowiedzialność administracyjna ma charakter obiektywny. Bardzo surowe sankcje administracyjne przewidziane np. za naruszenia w dziedzinie podatków (75% stawka podatkowa w podatku dochodowym od osób fizycznych; 30% stawka podatkowa w podatku od towarów i usług) są nakładane niezależnie od winy podmiotu, który dopuścił się naruszenia. Są też stosowane niezależnie od statusu majątkowego (w przypadku osoby fizycznej – rodzinnego) podmiotu, który dopuścił się naruszenia. Daje im to walor środka prawnego nakładanego szybko, w wyniku przeprowadzenia bardzo uproszczonej procedury, a przy tym bardzo represyjnego. Na fakt „oddawania pola” represji przez prawo karne powszechne w odniesieniu do kar kryminalnych, zwłaszcza do kary grzywny, na rzecz majątkowych sankcji administracyjnych zwraca uwagę G. Łabuda (w:) *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, red. J. Giezek, Warszawa 2007, s. 283.

¹² Ustawa karna skarbową z dnia 2 sierpnia 1926 r. (Dz. U. Nr 105, poz. 609 z późn. zm.) – dalej u.k.s. z 1926 r.

¹³ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 1137) – dalej k.k.

Wprowadził własne zasady odpowiedzialności za obie kategorie czynów skarbowych. W kodeksie karnym skarbowym odpowiedzialności za przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe nie określa się ogólnym pojęciem „odpowiedzialność karna”. Ustawa operuje określeniami „odpowiedzialność karna za przestępstwa skarbowe” oraz „odpowiedzialność za wykroczenia skarbowe”. Wskazane zabiegi legislacyjne dowodzą, że intencją ustawodawcy było definitywne oddzielenie materii prawa karnego skarbowego od materii prawa karnego *sensu stricto*¹⁴. W konsekwencji tego podziału należy przyjąć, że na gruncie szeroko rozumianego prawa karnego pojęcie „przestępstwo skarbowe” ma obecnie charakter autonomiczny i nie wchodzi w zakres pojęcia „przestępstwo”. Kodeks karny skarbowy formalnie rozgraniczył bowiem w prawie karnym te pojęcia¹⁵.

Kodeks karny skarbowy stanowi kodyfikację zupełną, tj. zawiera definicje wszystkich typów przestępstw skarbowych i wykroczeń skarbowych. **Przestępstwa skarbowe** stanowią grupę cięższych naruszeń zabronionych przez kodeks i są zagrożone karą grzywny w stawkach dziennych, karą ograniczenia wolności lub karą pozbawienia wolności (art. 53 § 2 k.k.s.). **Wykroczenia skarbowe** natomiast to czyny zabronione przez kodeks pod groźbą kary grzywny określonej kwotowo (art. 53 § 3 k.k.s.). Mogą być

¹⁴ Wskazują też na to zmiany w przepisach kodeksu karnego, które towarzyszyły wejściu w życie kodeksu karnego skarbowego – zob. art. 4 § 6 pkt 1–8 i art. 4 § 7 pkt 1–2 ustawy z dnia 10 września 1999 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks karny skarbowy (Dz. U. Nr 83, poz. 931 z późn. zm.). Warto zwrócić uwagę, że przed wejściem w życie kodeksu karnego skarbowego, tj. przed dniem 17 października 1999 r., na gruncie ustawy karnej skarbowej z dnia 26 października 1971 r. (tekst jedn.: Dz. U. z 1984 r. Nr 22, poz. 103 z późn. zm.) – dalej u.k.s. z 1971 r. – zależności pomiędzy pojęciami „przestępstwo” i „przestępstwo skarbowe” nie miały tak oczywistego charakteru jak obecnie. Wiele wskazuje na to, że w prawie karnym również poprzednio pojęcia te powinny były być traktowane jako rozłączne. Zdania w doktrynie są jednak podzielone. Zob. J. Raglewski, *Relacja pojęć „przestępstwo” – „przestępstwo skarbowe” oraz „wykroczenie” – „wykroczenie skarbowe” w polskim systemie prawa karnego materialnego*, Prok. i Pr. 1998, nr 5, s. 102–103. Nie całkiem jednoznaczne w tej kwestii jest również stanowisko Sądu Najwyższego. W uchwale całej izby SN z dnia 4 kwietnia 2005 r., I KZP 7/05, OSNKW 2005, nr 5, poz. 44, uznano, iż przed dniem 17 października 1999 r. pojęcie „przestępstwo skarbowe” nie było całkowicie autonomiczne wobec pojęcia „przestępstwo”. Do tej uchwały jednak aż 10 sędziów złożyło zdanie odrębne.

¹⁵ M. Błaszczuk, komentarz do art. 116 k.k. (w:) *Kodeks karny. Część ogólna*, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, t. II, *Komentarz do art. 32–116*, Warszawa 2015, s. 812. Warto zwrócić uwagę, że rozgraniczenie pojęć „przestępstwo” i „przestępstwo skarbowe” nie jest wiążące dla ich rozumienia poza systemem prawa karnego. Dla innych dziedzin prawa „przestępstwo skarbowe” może pozostawać nadal po prostu przestępstwem. *De facto* jest ono przecież przestępstwem. Rozróżnienie obydwu terminów ma w prawie karnym wyraźnie porządkowy charakter (*ibidem*).

definiowane jako samodzielne typy czynów zabronionych¹⁶, jako typy czynów zabronionych przepołowionych w stosunku do przestępstw skarbowych¹⁷ oraz jako typy czynów zabronionych subsydiarne względem innych wykroczeń skarbowych albo przestępstw skarbowych¹⁸.

Kodeks karny skarbowy ma też charakter kodyfikacji kompleksowej – składa się z części materialnoprawnej, procesowej i wykonawczej. Z uwagi jednak na prawnokarną naturę regulacji poszczególne części pozostają **powiązane z kodyfikacją prawa karnego powszechnego**¹⁹.

¹⁶ Ta grupa jest stosunkowo nieliczna. Należy do niej m.in. uporczywe niewpłacanie podatku w terminie (art. 57 § 1 k.k.s.).

¹⁷ W kodeksie karnym skarbowym znakomita większość typizacji opiera się na przepołowieniu. Oznacza to, że ustawodawca, wykorzystując jeden komplet znamion ustawowych, buduje częściowo typ wykroczenia skarbowego, a częściowo typ przestępstwa skarbowego. Rozdziela je od siebie określone ustawowo kryterium przepołowienia. Kodeks karny skarbowy przewiduje dwa takie kryteria: **ustawowy próg** (art. 53 § 3 k.k.s.) i **wypadek mniejszej wagi** (art. 53 § 8 k.k.s.). Pierwsze ma charakter „ilościowy”, formalny i oznacza, że kwota uszczuplonej lub narażonej na uszczuplenie należności publicznoprawnej albo wartość przedmiotu czynu nie przekracza pięciokrotnej wysokości minimalnego wynagrodzenia (art. 53 § 3 w zw. z art. 6 k.k.s.). „Wypadek mniejszej wagi” to kryterium jakościowe, materialne, które oznacza, że w konkretnej sprawie, ze względu na jej szczególne okoliczności – zarówno przedmiotowe, jak i podmiotowe – czyn zabroniony sprawcy charakteryzuje się niskim stopniem społecznej szkodliwości (art. 53 § 8 k.k.s.). **Należnością publicznoprawną** jest należność państwowa lub samorządowa, będąca przedmiotem przestępstwa skarbowego lub wykroczenia skarbowego. Należność państwowa to podatek stanowiący dochód budżetu państwa, należność z tytułu dotacji lub subwencji lub należność celna. Należność samorządową stanowią podatki będące dochodem jednostki samorządu terytorialnego lub należności z tytułu rozliczenia udzielonej dotacji lub subwencji (art. 53 § 26 k.k.s.). Od dnia 1 maja 2004 r., tj. od daty wejścia Polski do Unii Europejskiej, **należnością publicznoprawną** jest także należność stanowiąca przychód budżetu ogólnego Wspólnot Europejskich lub budżetu zarządzanego przez Wspólnoty Europejskie lub w ich imieniu, będąca przedmiotem przestępstwa skarbowego lub wykroczenia skarbowego (art. 53 § 26a k.k.s.). Należność publicznoprawna uszczuplona czynem zabronionym to wyrażona liczbowo kwota pieniężna, od której uiszczenia lub zadeklarowania uiszczenia w całości lub w części osoba zobowiązana się uchyliła i w rzeczywistości ten uszczerbek finansowy nastąpił (art. 53 § 27 k.k.s.). Narażenie czynem zabronionym należności publicznoprawnej na uszczuplenie oznacza spowodowanie konkretnego niebezpieczeństwa takiego uszczuplenia, tj. stan, w którym zaistnienie uszczerbku finansowego jest wysoce prawdopodobne, choć nie musi nastąpić (art. 53 § 28 k.k.s.).

¹⁸ Cztery typy wykroczeń skarbowych są typami czynów zabronionych subsydiarnych względem określonych innych wykroczeń skarbowych oraz przestępstw skarbowych. Wszystkie mają identyczne znamiona. Zostały zdefiniowane odpowiednio w ostatnich artykułach każdego z czterech rozdziałów części szczególnej kodeksu karnego skarbowego (rozdział 6 – art. 84, rozdział 7 – art. 96, rozdział 8 – art. 106ł, rozdział 9 – art. 111).

¹⁹ Najpełniejsza autonomia cechuje materialne prawo karne skarbowe – kodeks karny skarbowy posiada własną część ogólną i co do zasady nie stosuje się do przestępstw skarbowych przepisów części ogólnej kodeksu karnego (art. 20 § 1 k.k.s.), a do wykroczeń skarbowych – przepisów

Ustawodawca, mając świadomość specyficznej „interdyscyplinarnej” natury prawa karnego skarbowego, powinien je regulować w harmonii i ścisłym powiązaniu z rozwiązaniami przyjętymi w prawie karnym powszechnym i prawie skarbowym. Powinien przy tym wprowadzić środki efektywne, rzeczywiście służące dodatkowej, wzmocnionej ochronie interesów fiskalnych państwa i innych uprawnionych podmiotów, respektując przy tym fakt, że za swoje zachowanie sprawca poniesie konsekwencje nie tylko prawnokarne, ale również te przewidziane w prawie finansowym.

Za najpoważniejsze naruszenia reguł prawa finansowego prawo karne skarbowe powinno przewidywać odpowiednio surowe sankcje karne. Mając jednak na uwadze specyficzną, wspomagającą rolę prawa karnego skarbowego, podstawowe znaczenie dla tej dziedziny prawa powinna odgrywać – i odgrywa – zasada zabezpieczenia interesów finansowych Skarbu Państwa, jednostek samorządu terytorialnego i Unii Europejskiej przez zapewnienie wyrównania należności publicznoprawnej uszczuplonej czynem sprawcy, wyrażana w realizacji funkcji egzekucyjnej. Analiza całokształtu uregulowań kodeksu karnego skarbowego wskazuje, że „prawo karne skarbowe przywiązuje szczególną wagę do wypełniania funkcji egzekucyjnej, w mniejszym natomiast stopniu do realizowania funkcji represyjnej”²⁰. Złagodzeniu represyjnych rozwiązań przyjętych w kodeksie karnym skarbowym służy przede wszystkim instytucja czynnego żalu karnoskarbowego (art. 16 k.k.s.). Realizację tego celu zapewniają też liczne możliwości konsensualnego zakończenia postępowania w sprawie o przestępstwo skarbowe czy wykroczenie skarbowe, w tym – swoiste dla prawa karnego skarbowego – dobrowolne poddanie się odpowiedzialności.

części ogólnej kodeksu wykroczeń (art. 46 k.k.s.). Zasada ta doznaje jednak licznych wyjątków, jeśli chodzi o przestępstwa skarbowe, do których stosuje się odpowiednio szereg przepisów części ogólnej kodeksu karnego, przede wszystkim wskazanych w art. 22 § 2 k.k.s. W odniesieniu do wykroczeń skarbowych nie przewidziano w ogóle stosowania przepisów części ogólnej kodeksu wykroczeń (art. 46 k.k.s.). Odminną zasadę przyjęto, jeśli chodzi o powiązanie części procesowej kodeksu karnego skarbowego z procedurą karną powszechną oraz części egzekucyjnej kodeksu karnego skarbowego z prawem karnym wykonawczym. Zgodnie z art. 113 § 1 k.k.s. „w postępowaniu w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania karnego, jeżeli przepisy niniejszego kodeksu nie stanowią inaczej”. Analogiczne rozwiązanie – zasadę odpowiedniego stosowania przepisów kodeksu karnego wykonawczego – przyjęto w art. 178 § 1 k.k.s. w odniesieniu do wykonywania orzeczeń w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe.

²⁰ V. Konarska-Wrzosek (w): V. Konarska-Wrzosek, T. Oczkowski, J. Skorupka, *Prawo i postępowanie karne skarbowe*, Warszawa 2010, s. 24.

Przepadek jest środkiem penalnym²¹ przewidzianym za przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe, który wpisuje się w potrzeby prawa karnego skarbowego. „*Ratio legis* przepadku tkwi w konieczności pozbawienia sprawcy tak owoców czynu, środków, które służyły mu do jego popełnienia, jak i przedmiotów połączonych ściśle z samym przedmiotem czynu i służących do jego opakowania; sprawca nie powinien bowiem uzyskać z czynu zabronionego żadnych korzyści, tylko dlatego, że poniesie karę (przepadek jako środek karny obok kary), albo że nie będzie jej ponosił z różnych prawnych względów (środek karny bez kary), albo ponieść nie może (środek zabezpieczający)”²².

Z uwagi na swój ekonomiczny charakter przepadek doskonale odpowiada potrzebom prawa karnego skarbowego. Wpisuje się zarówno w rozwiązania prowadzące do bardzo surowych konsekwencji karnych dla sprawców poważnych przestępstw skarbowych, jak i w instytucje regresji karania – wspomniany już czynny żal karnoskarbowy czy dobrowolne poddanie się odpowiedzialności – pragmatycznie zorientowane przede wszystkim na zbilansowanie stanu finansów publicznych. Jako narzędzie o bardzo elastycznym charakterze przepadek łatwo adaptuje się też do różnych potrzeb.

Celem moich badań jest uzyskanie możliwie najpełniejszego normatywnego obrazu przepadku karnoskarbowego. Wychodzę bowiem z założenia, że dobra, racjonalna i prawidłowa regulacja ustawowa tej instytucji ma fundamentalne znaczenie dla jej stosowania. W konsekwencji zasadniczą część moich rozważań sprowadza się do prezentacji przepisów obowiązującego prawa karnego skarbowego dotyczących przepadku. Postawiłam przed sobą zadanie krytycznej, wyculonej na wszelkie nieprawidłowości, analizy

²¹ Przepadek w prawie karnym skarbowym ma status środka karnego oraz środka zabezpieczającego. Przy tym jako środek karny nie ma charakteru jednolitego, ale jest podzielony na odrębne środki karne przepadku przedmiotów, ściągnięcia równowartości pieniężnej przepadku przedmiotów (te zostały przewidziane zarówno za wykroczenia skarbowe, jak i za przestępstwa skarbowe) oraz przepadku korzyści majątkowej i ściągnięcia równowartości pieniężnej przepadku korzyści majątkowej (te dwa środki w kodeksie karnym skarbowym przewidziano jedynie za przestępstwa skarbowe). W tekście często posługuję się określeniem „**przepadek karnoskarbowy**” w najszerszym, ogólnopenalnym tego pojęcia rozumieniu, obejmującym zarówno środki karne przepadku, jak i środek zabezpieczający. Jako „**środki karne przepadku**” rozumiem wszystkie środki karne związane z przepadkiem, a przewidziane za przestępstwa skarbowe albo za wykroczenia skarbowe.

²² T. Grzegorzczak, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, Warszawa 2009, s. 129.

tych regulacji. Jestem bowiem zdania, że niezmiennosc prawa – choć cenna – nie stanowi wartości samej w sobie i nawet tradycyjne, od dziesiątek lat utrzymywane rozwiązania należy analizować krytycznie, z gotowością na zmianę²³.

Analizując przepisy dotyczące przypadku karnoskarbowego, chcę przede wszystkim ustalić znaczenie i rangę tej instytucji w materialnym prawie karnym skarbowym. W tym aspekcie stawiam tezę, że przypadek powinien być jednym z podstawowych środków reakcji karnej na szeroko rozumianą przestępczość skarbową (obejmującą przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe).

W dalszej kolejności zależy mi na zobrazowaniu podobieństw i różnic pomiędzy przypadkiem karnoskarbowym a przypadkiem powszechnym, orzekanym za przestępstwa powszechne. Chcę ustalić, jakie i na ile uzasadnione są różnice. Uważam, że przypadek jako instytucja o charakterze „uniwersalnym” dla szeroko rozumianego prawa karnego (znana prawu przestępstw i wykroczeń powszechnych, wojskowych, skarbowych oraz ustawie o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary²⁴) powinien być uregulowany jak najbardziej jednolicie, w zunifikowany sposób. Jako punkt odniesienia przyjmuję regulacje dotyczące przypadku powszechnego. Uważam, że jest to uzasadnione z uwagi na rolę prawa karnego powszechnego w systemie szeroko rozumianego prawa karnego. Stawiam tezę, że różnice pomiędzy przypadkiem w prawie karnym skarbowym i przypadkiem w prawie karnym powszechnym powinny być jak najmniejsze, a wszelkie odmienności pomiędzy regulacjami powszechnymi i karnoskarbowymi muszą być podyktowane ich niezbędnością dla prawa karnego skarbowego.

²³ L. Gardocki wyraził opinię, że „nastawienie nauki prawa karnego do problemów kryminalizacji jest tradycyjnie zbyt pozytywistyczne, w tym sensie, że zbyt łatwo akceptuje się w ramach tej dziedziny zastany zakres kryminalizacji, co jest zapewne skutkiem nawyku «myślenia prawniczego», obracania się w kręgu prawa pozytywnego i jego interpretacji” – zob. L. Gardocki, *Zagadnienia teorii kryminalizacji*, Warszawa 1990, s. 11. Jestem zdania, że naukowe analizy przepisów prawa – bez względu na przedmiot ich regulacji – nigdy nie powinny być „zbyt pozytywistyczne”. Dlatego też przestrożkę L. Gardockiego nadaję wymiar uniwersalny i czynię ją jednym z moich badawczych założeń warsztatowych.

²⁴ Ustawa z dnia 28 października 2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 1212 z późn. zm.) – dalej u.o.p.z.

Kompleksowa prezentacja unormowania instytucji przepadku karnoskarbowego zostanie poprzedzona analizą **standardów w prawie międzynarodowym**, regulacji w **prawie unijnym** oraz **zasad konstytucyjnych**, które dotyczą przepadku i determinują rozwiązania przyjęte przez polskiego ustawodawcę.

Wprowadzeniem do analiz obecnie obowiązującego stanu prawnego będzie krótki rys historyczny, który ma za zadanie wskazać pewne trwałe prawidłowości w obrębie regulacji przepadku i kierunek jej ewolucji.

Analiza przepisów regulujących instytucję przepadku w prawie karnym skarbowym zostanie przeprowadzona na **trzech płaszczyznach**: materialnoprawnej, procesowej i egzekucyjnej. Będzie stanowiła trzon niniejszego opracowania. O znaczeniu każdej instytucji prawnej, będącej swoistym narzędziem służącym realizacji określonego celu, decyduje bowiem jej specyficzne przeznaczenie (materia), zgodne z nim wykorzystanie (procedura) oraz osiągnięty w ten sposób efekt (egzekucja).

Prezentacja **przepisów materialnego prawa karnego skarbowego**, które normują przepadek i określają sposób oraz zasady jego stosowania, ma za zadanie zidentyfikować go jako narzędzie prawne i zakreślić płaszczyzny jego wykorzystania. To pozwoli zobrazować skalę zastosowania przepadku w prawie karnym skarbowym. Przepadek uregulowany w przepisach kodeksu karnego skarbowego wykazuje szereg podobieństw, ale też liczne odrębności w stosunku do odpowiadającej mu nazwowo (w dużej mierze też zakresowo) instytucji przepadku w prawie karnym powszechnym. Wskażę najbardziej istotne podobieństwa i różnice przepadku karnoskarbowego w stosunku do regulacji przepadku w prawie karnym powszechnym. Te analizy porównawcze przeprowadzę w powiązaniu z analizami dotyczącymi konkretnych regulacji karnoskarbowych w kolejnych rozdziałach części III niniejszego opracowania. Moim zdaniem pozwoli to należycie osadzić odniesienia do kodeksu karnego czy kodeksu wykroczeń w kontekście normatywnym kodeksu karnego skarbowego.

W dalszej kolejności zostaną zaprezentowane te **rozwiązania natury procesowej**, które dotyczą przepadku karnoskarbowego, tj. które są poświęcone tej instytucji albo których wykorzystanie jest od niej zależne. Analizie

zostaną poddane zarówno przepisy kodeksu karnego skarbowego, jak i wybrane, znajdujące odpowiednie zastosowanie do postępowań w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe, przepisy kodeksu postępowania karnego. W tym obszarze fundamentalne znaczenie mają przepisy normujące instytucję zabezpieczenia majątkowego dokonywanego na poczet przypadku. Spośród rozwiązań procesowych na uwagę zasługuje także instytucja interwencji oraz dwa specyficzne dla regulacji karnej skarbowej postępowania szczególne: postępowanie w przedmiocie udzielenia zezwolenia na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności i postępowanie w stosunku do nieobecnych. Każde z tych zagadnień to temat na osobną monografię. Ja zaprezentuję je jedynie w zarysie, skupiając się głównie na tych aspektach, które dotyczą przypadku. Osobną uwagę poświęcę również specjalnym regułom orzekania przypadku tytułem środka zabezpieczającego. Ilustrację tej części wyводу będzie stanowiła prezentacja praktycznych aspektów środków karnych przypadku oraz przypadku orzekanego tytułem środka zabezpieczającego²⁵.

Analiza **przepisów egzekucyjnych** dotyczących przypadku będzie się opierała na analogicznych założeniach jak analiza przepisów procesowych. Zaprezentowane zostaną regulacje prawne, które odnoszą się do przypadku karnoskarbowego. Analizie będą poddane zarówno przepisy kodeksu karnego skarbowego, jak i wybrane, znajdujące odpowiednie zastosowanie do egzekucji przypadku orzekanego za przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe, przepisy kodeksu karnego wykonawczego.

Uzupełnienie wyvodu na temat przypadku w polskim prawie karnym skarbowym stanowić będzie analiza wybranych rozwiązań przyjętych w ustawie o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary, które determinują charakter i rozmiar odpowiedzialności podmiotu zbiorowego za czyn zabroniony jako przestępstwo skarbowe, a przy tym wiążą się z tematyką niniejszego opracowania. Przypadek stanowi bowiem jeden z podstawowych instrumentów penalnych przewidzianych w tej ustawie. Przy tym w prawie karnym skarbowym przewidziano pewne możliwości odebrania korzyści majątkowej

²⁵ Na potrzeby tej monografii wykorzystam dane na temat orzekania przypadków karnoskarbowych uzyskane z Ministerstwa Finansów, które okazały się bardziej szczegółowe niż dane, które zebrałam w Ministerstwie Sprawiedliwości.

z popełnionego przestępstwa skarbowego osobie trzeciej – rzeczywistemu beneficjentowi tej korzyści. Prawo karne skarbowe co do zasady przewiduje też przypadek przedmiotów niebędących własnością sprawcy. Pojawia się więc ryzyko ewentualnego dublowania represji względem tego samego podmiotu, czemu powinny zapobiegać stosowne dyrektywy wymiaru kary zawarte w ustawie o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary. To zagadnienie będzie również przedmiotem moich analiz.

De lege lata podstawowym problemem polskiego prawa karnego skarbowego jest brak dostatecznej skuteczności²⁶. Analiza rozwiązań przyjętych w prawie karnym skarbowym w zakresie szeroko rozumianego przepadku musi uwzględniać tę kwestię. Będzie więc zorientowana także praktycznie, celowościowo. Instytucja przepadku karnoskarbowego, będącego jednym z podstawowych środków penalnych w prawie karnym skarbowym, powinna bowiem zostać unormowana w sposób szczególnie funkcjonalny.

Płaszczyznę badań dotyczących instytucji przepadku karnoskarbowego w niniejszej rozprawie stanowi prawo karne skarbowe w szerokim znaczeniu tego pojęcia (obejmujące prawo materialne, procesowe i wykonawcze). Z uwagi na powiązania kodyfikacji karnej skarbowej z kodyfikacją powszechną²⁷ badania objęły też szeroko rozumiane prawo karne: materialne, procesowe i wykonawcze. Dla pełniejszej analizy instytucji przepadku karnoskarbowego konieczne okazało się też badanie wybranych przepisów Konstytucji RP oraz dokumentów prawa międzynarodowego i prawa Unii Europejskiej. Taka płaszczyzna badawcza jest konsekwencją celów postawionych przed niniejszym opracowaniem i założeń badawczych.

Główną **metodą badawczą** wykorzystywaną w tym opracowaniu jest metoda logiczno-językowa, zwana również formalno-dogmatyczną²⁸. Posłużyła ona do analizy obecnie obowiązujących regulacji prawnych, które

²⁶ P. Tyszka, *Zadania prawa karnego skarbowego i praktyczne możliwości ich realizacji*, Prok. i Pr. 2007, nr 1, s. 101.

²⁷ Pod tym pojęciem rozumiem kodeks karny, kodeks postępowania karnego i kodeks karny wykonawczy.

²⁸ J. Wróblewski, *Metody logiczno-językowe w prawoznawstwie (w:) Metody badania prawa*, red. A. Łopatka, Wrocław 1973, s. 47 i n.

determinują kształt instytucji przepadku karnoskarbowego i jej wykorzystanie w ramach innych instytucji czy postępowań karnoskarbowych. Pozwoliła ustalić znaczenie poszczególnych przepisów, uporządkować je i ocenić, na ile mogą pełnić przypisaną im funkcję oraz czy odpowiadają dotyczącym przepadku standardom konstytucyjnym i wymogom wyznaczonym przez prawo międzynarodowe i unijne.

Uzupełniając wykorzystałam metodę historycznej analizy prawa²⁹. Okazała się niezbędna zwłaszcza w ramach analiz piśmiennictwa oraz orzeczeń sądowych.

W polskim piśmiennictwie prawniczym temat przepadku karnoskarbowego nie był dotychczas kompleksowo, monograficznie ujmowany. Podjęte przeze mnie zadanie ma charakter pionierski. Przedmiot analiz monograficznych stanowił jedynie przepadek prawno Karny, tj. instytucja prawa karnego powszechnego³⁰. Przy licznych podobieństwach obie instytucje cechują jednak daleko posunięte odrębności. Na szereg z nich, zwłaszcza tych materialnoprawnych, wskazuję w mojej pracy.

Warto zwrócić uwagę, że w literaturze dotyczącej prawa karnego skarbowego opracowania monograficzne są rzadkością. Z perspektywy moich doświadczeń badawczych ta prawidłowość wydaje się powodowana ogromnym rozmiarem wyzwania, jakie stanowi rozbudowana i pogłębiona analiza przepisów kodeksu karnego skarbowego, istotnie powiązanych z prawem karnym powszechnym, a jednak zdecydowanie odrębnych³¹, przy tym dużo bardziej niż prawo karne powszechne podatnych na zmiany normatywne. Badacz musi się liczyć z tym, że prawo karne skarbowe

²⁹ H. Olszewski, *Podejście historyczne w prawoznawstwie* (w: *Metody...*, red. A. Łopatka, s. 11 i n.

³⁰ *Przepadek przedmiotów i korzyści pochodzących z przestępstwa*, red. E.M. Guzik-Makaruk, Warszawa 2012, oraz K. Postulski, M. Siwek, *Przepadek w polskim prawie karnym*, Kraków 2004. Trzeba jednak podkreślić, że w obu monografiach znalazły się odniesienia do przepadku karnoskarbowego.

³¹ F. Prusak sformułował tezę, że złożoność konstrukcji legislacyjnych w prawie karnym skarbowym może rodzić nieuzasadnione obawy co do przesadnego stopnia trudności poznawczej materii karnej skarbowej – zob. Wstęp (w:) F. Prusak, *Prawo i postępowanie karne skarbowe*, Warszawa 2002, s. VI. Jestem zdania, że stopień trudności poznawczej szeroko rozumianego prawa karnego skarbowego, zwłaszcza rozwiązań procesowych i egzekucyjnych, aczkolwiek na pewno nie przesadny, jest jednak wysoki.

podlega nie tylko zmianom dotyczącym bezpośrednio kodeksu karnego skarbowego, ale też licznym zmianom niejako „towarzyszącym” zmianom w prawie karnym powszechnym (prowadzącym też do modyfikacji przepisów kodeksu karnego skarbowego albo wynikającym z modyfikacji, stosowanych odpowiednio, przepisów kodeksu karnego, kodeksu postępowania karnego oraz kodeksu karnego wykonawczego) oraz – najczęstszym – zmianom w prawie skarbowym, które sukcesywnie modyfikują część szczególną kodeksu karnego skarbowego, zbudowaną na bazie konstrukcji częściowego blankietu.

***

Ta monografia nie powstałaby, gdyby nie wsparcie i pomoc wielu życzliwych mi osób. Wszystkim serdecznie dziękuję. Przed przystąpieniem do zasadniczej części rozważań chciałabym też szczególnie podziękować tym spośród Nich, które miały największy wpływ na kierunek moich badań i ostateczny kształt tekstu.

Dziękuję serdecznie prof. dr. hab. Lechowi Gardockiemu oraz prof. dr. hab. Piotrowi Kruszyńskiemu, którzy uwierzyli, że poradzę sobie z wyzwaniem prowadzenia wykładów z prawa karnego skarbowego i zwrócili moją uwagę badawczą na tę dziedzinę szeroko rozumianego prawa karnego.

Wyrażam głęboką wdzięczność prof. dr. hab. Małgorzacie Król-Bogomilskiej – mojej naukowej mentorce – za trud wieloletniej opieki naukowej oraz okazywaną mi zawsze cierpliwość, serdeczność i życzliwość. Rozmowy z Panią Profesor pomogły mi sprecyzować temat mojej monografii, a Jej cenne uwagi do tekstu – wypracować jego ostateczny kształt.

Ogromny wpływ na moje spojrzenie na prawo karne skarbowe miała śp. dr. hab. Monika Zbrojewska, prof. Uniwersytetu Łódzkiego, z którą na bieżąco konsultowałam moje badawcze wątpliwości i która dopinowała mnie do pracy.

Serdecznie dziękuję dr. Katarzynie Girdwoyń za wyjaśnienia dotyczące zaawansości postępowania karnego i koleżeńską recenzję procesowych części tekstu.

Chciałabym też wyrazić wdzięczność dr. hab. Igorowi Zgolińskiemu, prof. Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy, za opracowanie recenzji wydawniczej mojej książki. Cenne uwagi Pana Profesora były dla mnie inspiracją do uzupełnienia tekstu i pozwoliły na usunięcie pewnych jego mankamentów.

Na koniec chciałabym podziękować za wsparcie i wyrozumiałość mojemu Mężowi i Synowi i właśnie Im zadedykować tę pracę.

Część I

Ponadnarodowe i konstytucyjne standardy prawne dotyczące orzekania przypadku

Rozdział I

Przepadek w prawie międzynarodowym i w prawie Unii Europejskiej

1. Uwagi ogólne

W tej części niniejszego opracowania zaprezentuję wybrane regulacje prawa międzynarodowego i unijnego, które mają czy mogą mieć znaczenie dla regulacji przypadku w polskim prawie karnym, w tym karnym skarbowym. Te regulacje zbiorczo określam jako „ponadnarodowe” standardy prawne dotyczące orzekania przypadku.

Ostatnie kilkadziesiąt lat to czas bardzo intensywnych przemian na świecie w praktycznie wszystkich sferach działalności człowieka – społecznej, politycznej, gospodarczej. Te zjawiska opisuje się jako proces globalizacji. Termin „globalizacja” nie jest identyfikowany jednolicie. Pojawiają się jego różne definicje³². Bywa też uznawany za zrozumiały *per se*³³. Na potrzeby niniejszych rozważań przyjmuję za C. Nowak³⁴, że „globalizacja to proces intensyfikacji wzajemnych zależności między państwami, społecznościami i jednostkami w skali całej planety”. Tak rozumiana globalizacja

---

³² J. Guść i K. Łokucijewski dzielą definicje globalizacji na dwie grupy, tj. takie, które określają tym mianem wyłącznie proces ekonomiczny (wąskie), oraz takie, które postrzegają globalizację jako „złożony proces, który przenika wszystkie kultury i systemy społeczne współczesnego świata oraz zmienia życie jednostek” – J. Guść, K. Łokucijewski, *Globalizacja a juredykacja. O wpływie globalizacji na skalę prawotwórstwa w liberalnym państwie demokratycznym* (w:) *Filozofia prawa wobec globalizmu*, red. J. Stelmach, Kraków 2003, s. 27–28.

³³ Zob. V. Mitsilegas, *The European Union and the Globalisation of Criminal Law*, Cambridge Yearbook of European Legal Studies 2009–2010, nr 12, s. 337 i n.

³⁴ C. Nowak, *Wpływ procesów globalizacyjnych na polskie prawo karne*, Warszawa 2014, s. 37.

niewątpliwie wywiera też wpływ na prawo³⁵, w tym prawo karne³⁶. Na poziomie systemów prawa wewnętrznego skutkuje to internacjonalizacją – umiędzynarodawianiem³⁷ – przyjmowanych w nich rozwiązań³⁸. Może wręcz prowadzić do hybrydyzacji, mieszania się systemów prawa. Współcześnie to zjawisko zachodzi głównie pod wpływem aktów prawnych organizacji ponadpaństwowych³⁹ takich jak Unia Europejska. Jednym z narzędzi hybrydyzacji prawa są przeszczepy prawne⁴⁰, swego rodzaju transfery treści normatywnych między systemami prawnymi, które C. Nowak trafnie określa „dyfuzją norm”⁴¹.

Globalne przemiany dotyczą także Polski, w tym naszego krajowego systemu prawa. Kształt polskiego prawa wewnętrznego, w tym prawa karnego, jest zdeterminowany przez regulacje prawa międzynarodowego, zarówno te o zasięgu ogólnoświatowym, jak i europejskim, oraz – w związku z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej – przez prawo unijne⁴². Umowy międzynarodowe wyznaczają przede wszystkim ramy prawa karnego, pełniąc w prawie państwa-strony funkcję zbliżoną do konstytucji. Prawo unijne w coraz większym stopniu, w związku z wejściem w życie traktatu lizbońskiego⁴³, powoduje zbliżanie systemów wewnętrznych prawa karnego państw członkowskich, nawet za pomocą przeszczepów treści zawartych w dokumentach unijnych.

---

³⁵ R. Michaels, *Globalization and Law: Law Beyond the State* (w:) *Law and Society Theory*, red. R. Banakar, M. Travers, Oxford 2013, http://scholarship.law.duke.edu/faculty_scholarship/2862/, s. 1.

³⁶ Zob. O. Górniok, *Pytania o prawo karne w tzw. erze globalizacji* (w:) *Prawo w XXI wieku. Księga pamiątkowa 50-lecia Instytutu Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk*, red. W. Czapliński, Warszawa 2006, s. 219 i n.

³⁷ Zob. *Uniwersalny słownik języka polskiego*, red. S. Dubisz, t. I, Warszawa 2006, s. 1231.

³⁸ Na ten temat szeroko C. Nowak, *Wpływ procesów...*, s. 52–61.

³⁹ *Ibidem*, s. 65.

⁴⁰ Na temat genezy przeszczepów prawnych zob. A. Watson, *Aspects of Reception of Law*, *American Journal of Comparative Law* 1996, nr 44, s. 335 i n.

⁴¹ C. Nowak, *Wpływ procesów...*, s. 69.

⁴² Ciekawą perspektywę analizy tych procesów zaproponował M. Królikowski, *Pojęcie „europejskiego prawa karnego”* (w:) A. Grzelak, M. Królikowski, A. Sakowicz, *Europejskie prawo karne*, Warszawa 2012, s. 2–26.

⁴³ Traktat z Lizbony zmieniający Traktat o Unii Europejskiej i Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską, sporządzony w Lizbonie dnia 13 grudnia 2007 r. (Dz. U. z 2009 r. Nr 203, poz. 1569).

2. Przepadek w prawie międzynarodowym

W wiążących Polskę przepisach prawa międzynarodowego podstawowym standardem wyznaczającym ramy dla instytucji przepadku w prawie państw-stron jest zasada ochrony własności. Prawo każdej osoby fizycznej do poszanowania jej mienia zostało przewidziane w art. 1 Protokołu nr 1 do europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności⁴⁴. We wskazanym przepisie wyrażono zasadę niepozbawiania własności, jednak z zastrzeżeniem wyjątku – jest to dopuszczalne w interesie publicznym, na warunkach przewidzianych w ustawie i z poszanowaniem standardów prawa międzynarodowego. Prawo własności zostało zaliczone do podstawowych praw jednostki podlegających ochronie przede wszystkim na gruncie prawa cywilnego i administracyjnego. Należy jednak podzielić pogląd K. Postulskiego i M. Siwka, że gwarancyjny charakter prawa własności wyrażonego w ww. przepisie odnosi się również do prawa karnego⁴⁵. W konsekwencji wszelkie ograniczenia prawa własności na gruncie prawa karnego muszą być wprowadzane z poszanowaniem standardów wyrażonych w art. 1 Protokołu nr 1 do EKPC, tj. na warunkach ściśle określonych w ustawie, z poszanowaniem charakteru prawa własności jako prawa podstawowego i jedynie w interesie publicznym.

Przepisy dotyczące przepadku wprowadzają wyjątki od zasady niepozbawiania własności odnoszące się do sprawcy przestępstwa oraz przestępstwa skarbowego. Orzeczenie przez sąd przepadku prowadzi bowiem do utraty własności przez sprawcę przestępstwa albo przestępstwa skarbowego, względem którego orzeczono ten środek. Może też prowadzić do utraty własności przez osoby trzecie, jeżeli w przepisach ustawy przewidziano możliwość orzeczenia przepadku przedmiotów lub korzyści majątkowych, chociażby nie stanowiły one własności sprawcy. W nastawionym bardzo pragmatycznie kodeksie karnym skarbowym takie rozwiązanie jest wręcz regułą⁴⁶.

---

⁴⁴ Dz. U. z 1995 r. Nr 36, poz. 175/1 – dalej Protokół nr 1 do EKPC.

⁴⁵ K. Postulski, M. Siwek, *Przepadek...*, s. 33.

⁴⁶ Zgodnie z art. 31 § 1 k.k.s. „sąd może orzec albo orzeka przepadek przedmiotów określonych w art. 29 pkt 1, 3 i 4 [tj. owoców, opakowań oraz tzw. przedmiotów zakazanych – M.B.] w wypadkach przewidzianych w kodeksie, także wówczas, gdy przedmioty te nie są własnością sprawcy”.

Jeśli chodzi o normatywne ramy dla sankcji karnej przepadku, prawo międzynarodowe nie zawiera ogólnych zasad w tej materii. Wynikają one pośrednio z aktów prawa międzynarodowego poświęconych problematyce skutecznego zwalczania określonego rodzaju przestępstw przez społeczność międzynarodową.

W Konwencji Narodów Zjednoczonych o zwalczaniu nielegalnego obrotu środkami odurzającymi i substancjami psychotropowymi⁴⁷ zobowiązano państwa-strony do wprowadzenia w prawie wewnętrznym rozwiązań niezbędnych do umożliwienia konfiskaty nielegalnych korzyści uzyskanych w związku z popełnianiem przestępstw związanych z obrotem substancjami psychotropowymi i środkami odurzającymi bądź konfiskaty równowartości tych korzyści (art. 5 ust. 1 lit. a). Przewidziano też konfiskatę mienia powstałego na skutek przekształcenia lub zmiany nielegalnych korzyści uzyskanych z tych przestępstw na inne składniki majątkowe, tj. na korzyści pochodzące pośrednio z przestępstwa (art. 5 ust. 6 lit. a). W przypadku gdy nielegalne – pochodzące z przestępstwa – korzyści zostały połączone z mieniem nabytym z legalnych źródeł, takie mienie podlega przypadkowi do wysokości wartości, na jaką zostanie określony „wkład” nielegalnych korzyści (art. 5 ust. 6 lit. b). Przepadek może też dotyczyć dochodów i innych korzyści, pochodzących z korzyści uzyskanych z przestępstwa, mienia, w które zostały one przekształcone lub zamienione, oraz mienia, z którym zostały połączone (art. 5 ust. 6 lit. c). Przewidziano też możliwość odwrócenia ciężaru dowodu w przedmiocie źródła pochodzenia kwestionowanych składników majątkowych, o ile jest to zgodne z zasadami prawa krajowego i istotą postępowania sądowego.

W Konwencji o zwalczaniu przekupstwa zagranicznych funkcjonariuszy publicznych w międzynarodowych transakcjach handlowych⁴⁸ zobligowano państwa-strony do wprowadzenia w prawie wewnętrznym rozwiązań gwarantujących zajęcie i konfiskatę korzyści uzyskanych z przekupstwa przez zagranicznego funkcjonariusza publicznego lub mienia, którego wartość odpowiada takim korzyściom, ewentualnie prowadzących do stosowania kar pieniężnych o porównywalnym skutku (art. 3 ust. 3). Sygnatariuszy

---

⁴⁷ Konwencja sporządzona w Wiedniu dnia 20 grudnia 1988 r. (Dz. U. z 1995 r. Nr 15, poz. 69).

⁴⁸ Konwencja OECD sporządzona w Paryżu dnia 17 grudnia 1997 r. (Dz. U. z 2001 r. Nr 23, poz. 264).

tej konwencji zobowiązano również do zapewnienia środków reakcji na przekupstwo zagranicznego funkcjonariusza publicznego dokonane przez osobę prawną – karnych lub innych adekwatnych (skutecznych, proporcjonalnych oraz odstręczających), w przypadku gdy w prawie wewnętrznym państwa-strony nie przewidziano odpowiedzialności karnej osób prawnych (art. 3 ust. 2).

W Prawnokarnej konwencji o korupcji⁴⁹ zobowiązano państwa-strony do zapewnienia w prawie wewnętrznym środków koniecznych do konfiskaty lub pozbawienia w inny sposób narzędzi oraz dochodów z korupcji (owoców) lub mienia, którego wartość odpowiada tym dochodom, tj. korzyści pośrednich (art. 19 ust. 3).

W Konwencji Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej⁵⁰ zasugerowano państwom-stronom rozważenie możliwości odwrócenia ciężaru dowodu w odniesieniu do składników majątkowych podlegających konfiskacie, tj. objęcia ich domniemaniem, że pochodzą z przestępstwa, i przerzucenia na sprawcę konieczności wykazania ich legalnego pochodzenia (art. 12 ust. 7). Analogiczne rozwiązanie zaproponowano w Konwencji Narodów Zjednoczonych przeciwko korupcji⁵¹ (art. 31 ust. 8).

Wszystkie powołane wyżej akty prawa międzynarodowego nakazują bezwzględne pozbawienie sprawców określonych przestępstw wszelkich uzyskanych z nich korzyści, w tym korzyści uzyskanych pośrednio. Dopuszczają też możliwość odwrócenia ciężaru dowodu, tj. przyjęcie domniemania, że kwestionowane składniki majątku pochodzą z określonego przestępstwa, i nałożenie na sprawcę obowiązku przeprowadzenia przeciwdowodu. Nie wprowadzają jednak obowiązku przyjęcia takiego rozwiązania w prawie wewnętrznym państw-stron. Zastrzegają, że powinno ono być zgodne z zasadami prawa wewnętrznego państwa, które chciałoby je wprowadzić, oraz z charakterem postępowań sądowych i innych postępowań. W Konwencji o zwalczaniu przekupstwa zagranicznych funkcjonariuszy publicznych

---

⁴⁹ Konwencja Rady Europy sporządzona w Strasburgu dnia 27 stycznia 1999 r. (Dz. U. z 2005 r. Nr 29, poz. 249 z uzup.).

⁵⁰ Konwencja przyjęta dnia 15 listopada 2000 r. (Dz. U. z 2005 r. Nr 18, poz. 158).

⁵¹ Konwencja przyjęta dnia 31 października 2003 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 84, poz. 563).

w międzynarodowych transakcjach handlowych zobligowano do zapewnienia skutecznych, proporcjonalnych sankcji (ze wskazaniem na karne) za określone przestępstwa korupcyjne popełniane przez osoby prawne.

Biorąc pod uwagę zakres przedmiotowy powołanych konwencji, można przyjąć, że tego typu rozwiązania odnośnie do przypadku uznaje się na forum międzynarodowym za w pełni adekwatne do zwalczania najpoważniejszej przestępczości. Nie dotyczą one wprawdzie wprost przestępczości skarbowej, niemniej z uwagi na jej charakter należy uznać za uprawnione odniesienie do niej ww. standardów, jest to bowiem w przeważającej mierze także przestępczość „z chciwości”, stanowiąca dla sprawcy sposób na wzbogacenie się.

3. Przepadek w prawie Unii Europejskiej

3.1. Prawo pierwotne

Jeśli chodzi o regulacje zawarte w prawie Unii Europejskiej, które mogą mieć znaczenie dla kształtowania przepisów o przypadku w polskim prawie wewnętrznym, należy wyjść od podstaw, tj. od unijnego prawa pierwotnego, wskazując na Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej⁵².

Warto tu zwrócić szczególną uwagę na **art. 67 ust. 3 TFUE**, który formułuje regułę zbliżania przepisów karnych państw UE. Reguła zbliżania, dotycząca ogólnie m.in. zagadnień związanych z zapobieganiem przestępczości i zwalczaniem jej, stanowi jedną z wiodących zasad przyjętych przez UE w tej dziedzinie. Brzmienie art. 67 ust. 3 TFUE wskazuje, że starania Unii o zapewnienie wysokiego poziomu bezpieczeństwa będą zmierzać przede wszystkim do wypracowania oraz uzupełnienia już istniejących środków służących zapobieganiu i zwalczaniu przestępczości oraz koordynacji i współpracy policyjnych, sądowych i innych właściwych organów. W świetle tego przepisu zapewnienie wysokiego poziomu bezpieczeństwa w UE będzie też realizowane za pomocą wzajemnego uznawania orzeczeń sądowych w sprawach karnych i, w miarę potrzeby, przez zbliżanie przepisów karnych.

---

⁵² Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana: Dz. Urz. UE C 202 z 07.06.2016, s. 47) – dalej TFUE.

Nacisk położono więc na uzupełnienie reguł wspólnych dla całej Unii, które odnoszą się do szczególnie poważnej przestępczości⁵³, i współpracę państw przejawiającą się we wzajemnym uznawaniu orzeczeń sądowych i innych decyzji procesowych. Droga „zblizania przepisów krajowych” ma być wykorzystywana w miarę potrzeby, niejako w ostateczności⁵⁴.

Na mocy **art. 83 ust. 1 TFUE** wzmocnieniu uległy kompetencje UE w dziedzinie harmonizacji prawa karnego materialnego. Parlament Europejski i Rada uzyskały bowiem kompetencje do ustanawiania – w drodze dyrektyw, w trybie zwykłej procedury prawodawczej – norm minimalnych odnoszących się do określania przestępstw oraz kar w dziedzinach szczególnie poważnej przestępczości o wymiarze transgranicznym, wynikających z rodzaju lub skutków tych przestępstw lub ze szczególnej potrzeby wspólnego ich zwalczania. W art. 83 ust. 1 TFUE w sposób enumeratywny określono te dziedziny przestępczości. Należą do nich: terroryzm, handel ludźmi oraz seksualne wykorzystywanie kobiet i dzieci, nielegalny handel narkotykami, nielegalny handel bronią, pranie pieniędzy, korupcja, fałszowanie środków płatniczych, przestępczość komputerowa i przestępczość zorganizowana. Zakres kompetencji Parlamentu i Rady do ustalania norm minimalnych może być przy tym przez Radę rozszerzony na inne dziedziny przestępczości spełniające ogólne kryteria wskazane w tym przepisie. Rada podejmuje decyzję o takim rozszerzeniu jednomyślnie, po uzyskaniu zgody Parlamentu.

W świetle **art. 83 ust. 2 TFUE** normy minimalne odnoszące się do określania przestępstw i kar w danej dziedzinie mogą też być podyktowane potrzebami wynikającymi z dążenia do harmonizacji przepisów ustawowych i wykonawczych państw UE „w celu zapewnienia skutecznego

---

⁵³ Dziedziny szczególnie poważnej przestępczości zostały określone w art. 83 ust. 1 zdanie drugie TFUE.

⁵⁴ Por. A. Adamski (w:) A. Adamski, J. Bojarski, P. Chrzczonowicz, M. Filar, P. Girdwoyń, *Prawo karne i wymiar sprawiedliwości państw Unii Europejskiej*, Toruń 2007, s. 461–462. Autor ten stawia tezę, że w ostatnich latach niezależność ustawodawcza państw członkowskich w dziedzinie prawa karnego już uległa pewnemu ograniczeniu na rzecz Unii, w dużej mierze w efekcie procesu harmonizacji prawa karnego materialnego. Wiele wskazuje na to, że po sformowaniu korpusu przestępstw europejskich proces harmonizacji przepisów „horyzontalnych” prawa karnego uległ zahamowaniu, zakładane cele zasadniczo osiągnięto, a przedmiot został w zasadzie wyczerpany.

wprowadzenia w życie polityki Unii w dziedzinie, która stała się przedmiotem środków harmonizujących”. Brzmienie przepisu nie wskazuje, żeby ta podstawa prawna do wprowadzania norm minimalnych miała zakres ograniczony przedmiotowo jedynie do obszaru określonego w TFUE „polityką” Unii. Podzielałam zdanie M. Szwarc-Kuczer, że przepis art. 83 ust. 2 TFUE należy interpretować jako przyznanie Unii kompetencji do harmonizacji prawa karnego materialnego zawsze wtedy, gdy środki kar-noprawne zostaną uznane za niezbędne w celu zapewnienia przestrzegania przepisów unijnych w innych, poza wskazanymi w art. 83 ust. 1 TFUE, obszarach objętych kompetencjami Unii, pod warunkiem że w obszarach tych zostały uprzednio przyjęte środki harmonizujące⁵⁵. Tak rozumiany art. 83 ust. 2 TFUE pozwala Radzie na ustanawianie dyrektyw wyznaczających normy minimalne m.in. w odniesieniu do przestępstw skarbowych.

3.2. Prawo wtórne

3.2.1. Dokumenty dedykowane przypadkowi

W prawie wtórnym Unii Europejskiej najbardziej szczegółowe i najdalej idące **uregulowania w przedmiocie przypadku** zawiera obecnie dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/42/UE w sprawie zabezpieczenia i konfiskaty narzędzi służących do popełnienia przestępstwa i korzyści pochodzących z przestępstwa w Unii Europejskiej⁵⁶. W preambule do tej dyrektywy powołano się na Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, w szczególności jego art. 82 ust. 2 i art. 83 ust. 1. Ewidentnie realizuje ona również wyrażoną w art. 67 ust. 3 TFUE regułę zbliżania przepisów karnych państw UE.

Przed bardziej szczegółową analizą postanowień dyrektywy 2014/42/UE warto wspomnieć, że przypadek był przedmiotem regulacji w prawodawstwie unijnym już na długo przed jej przyjęciem⁵⁷. Dyrektywa ta stanowi

---

⁵⁵ M. Szwarc-Kuczer, *Kompetencje Unii Europejskiej w dziedzinie harmonizacji prawa karnego materialnego*, Warszawa 2011, s. 227. Autorka szeroko argumentuje na rzecz uznania braku przedmiotowego ograniczenia art. 83 ust. 2 TFUE (m.in. interpretując ten przepis *a contrario* do art. 83 ust. 1 TFUE, który zawiera wyczerpującą listę przestępstw) – por. *ibidem*, s. 222–227.

⁵⁶ Dyrektywa z dnia 3 kwietnia 2014 r. (Dz. Urz. UE L 127 z 29.04.2014, s. 39, z późn. zm.).

⁵⁷ Spośród nich na szczególną uwagę zasługują: Wspólne działanie 98/699/WSiSW z dnia 3 grudnia 1998 r. w sprawie prania brudnych pieniędzy, identyfikacji, wykrywania, zamrażania, zajmowania i konfiskaty narzędzi oraz zysków pochodzących z przestępstwa (Dz. Urz. WE L 333

więc jedynie kolejny, konsekwentny krok na drodze do harmonizacji prawa państw członkowskich w zakresie zabezpieczania, zajmowania i konfiskaty mienia pochodzącego z przestępstwa, uzupełniając istniejące i nadal obowiązujące dokumenty.

Spośród nadal obowiązujących, zmodyfikowanych przez dyrektywę 2014/42/UE, dokumentów regulujących problematykę przepadku na szersze omówienie zasługuje decyzja ramowa 2005/212/WSiSW w sprawie konfiskaty korzyści, narzędzi i mienia pochodzących z przestępstwa. Dotyczy ona bowiem także przestępstw skarbowych. Celem decyzji ramowej było zobowiązanie państw członkowskich do wprowadzenia skutecznych przepisów regulujących konfiskatę korzyści pochodzących z przestępstwa, m.in. w odniesieniu do ciężaru dowodu dotyczącego źródła pochodzenia majątku posiadanego przez osobę uznaną za winną popełnienia przestępstwa związanego z przestępczością zorganizowaną (motyw 10). Uznano bowiem, że „główny bodziec dla transgranicznej przestępczości zorganizowanej stanowi korzyść finansowa. Aby działać skutecznie, każda próba zapobieżenia takiej przestępczości i jej zwalczania musi koncentrować się na wykryciu, zamrożeniu, zajęciu i konfiskacie korzyści pochodzących z przestępstwa. Jest to jednak utrudnione, między innymi, na skutek różnic między ustawodawstwami państw członkowskich w tej dziedzinie” (motyw 1).

W art. 2 ust. 1 decyzji ramowej 2005/212/WSiSW zobowiązano każde państwo członkowskie UE do podjęcia niezbędnych środków w celu umożliwienia konfiskaty, w całości lub w części, narzędzi i korzyści z przestępstw zagrożonych karą pozbawienia wolności w wymiarze powyżej roku lub

---

z 09.12.1998, s. 97) – inicjujące dążenie do wypracowania wspólnych dla państw członkowskich zasad zwalczania najpoważniejszej przestępczości; zastąpione przez dyrektywę 2014/42/UE (art. 14 dyrektywy); decyzja ramowa Rady 2001/500/WSiSW z dnia 26 czerwca 2001 r. w sprawie prania brudnych pieniędzy, identyfikacji, wykrywania, zamrażania, zajmowania i konfiskaty narzędzi oraz zysków pochodzących z przestępstwa (Dz. Urz. WE L 182 z 05.07.2001, s. 1) – niektóre przepisy zostały zastąpione przez dyrektywę 2014/42/UE (art. 14 dyrektywy); decyzja ramowa Rady 2003/577/WSiSW z dnia 22 lipca 2003 r. w sprawie wykonania w Unii Europejskiej postanowień o zabezpieczeniu mienia i środków dowodowych (Dz. Urz. UE L 196 z 02.08.2003, s. 45) oraz decyzja ramowa Rady 2005/212/WSiSW z dnia 24 lutego 2005 r. w sprawie konfiskaty korzyści, narzędzi i mienia pochodzących z przestępstwa (Dz. Urz. UE L 68 z 15.03.2005, s. 49, z późn. zm.) – niektóre przepisy zostały zastąpione przez dyrektywę 2014/42/UE (art. 14 dyrektywy). Trzeba wyraźnie podkreślić, że w prawie unijnym nie ma i nie było żadnego dokumentu, który odnosiłby się jedynie do przestępstw skarbowych. Spośród wskazanych wyżej także do przestępstw skarbowych odnosi się decyzja ramowa 2005/212/WSiSW.

mienia, którego wartość odpowiada takim korzyściom. W odniesieniu do przestępstw podatkowych przewidziano możliwość wykorzystywania postępowań innych niż karne w celu pozbawienia sprawcy korzyści pochodzących z przestępstwa (art. 2 ust. 2). Ten – obowiązujący nadal – przepis decyzji ramowej 2005/212/WSiSW ewidentnie odnosi się do poważniejszych przestępstw skarbowych, w przypadku których górna granica ustawowego zagrożenia karą pozbawienia wolności wynosi powyżej roku.

Uchylony przez dyrektywę 2014/42/UE art. 3 ust. 1 decyzji ramowej 2005/212/WSiSW stanowił, że w razie skazania sprawcy za określone najpoważniejsze przestępstwa popełnione w ramach organizacji przestępczej (m.in. fałszowanie pieniędzy, pranie pieniędzy, handel ludźmi, przestępstwa związane z pornografią dziecięcą, przestępstwa związane z handlem narkotykami, przestępstwa terrorystyczne) w każdym państwie członkowskim powinny zostać wprowadzone co najmniej środki umożliwiające – na warunkach określonych w art. 3 ust. 2 decyzji ramowej 2005/212/WSiSW – dokonanie konfiskaty, w całości lub części, mienia należącego do skazanego za to przestępstwo. Zastrzeżono jednak, że wymagania określone w decyzji ramowej odnoszą się jedynie do konfiskaty stosowanej w związku z przestępstwami mogącymi przysporzyć korzyści majątkowej, zagrożonymi karą w maksymalnym wymiarze nie mniejszym niż 5 lat do 10 lat pozbawienia wolności, a w przypadku prania pieniędzy – nie mniejszym niż 4 lata pozbawienia wolności. W stosunku do najpoważniejszych przestępstw wprowadzono więc instytucję konfiskaty rozszerzonej.

Szczegółowe reguły stosowania konfiskaty rozszerzonej określał art. 3 ust. 2 decyzji ramowej 2005/212/WSiSW, zgodnie z którym każde państwo członkowskie podejmuje niezbędne środki w celu umożliwienia konfiskaty przynajmniej tam:

- a) gdzie sąd krajowy na podstawie określonych faktów jest w pełni przekonany, że dane mienie pochodzi z działalności przestępczej osoby skazanej w okresie poprzedzającym skazanie za przestępstwo określone w ust. 1, co sąd uznał za uzasadnione na podstawie okoliczności danej sprawy; lub
- b) gdzie sąd krajowy na podstawie określonych faktów jest w pełni przekonany, że dane mienie pochodzi z podobnej działalności przestępczej osoby skazanej w okresie poprzedzającym skazanie za przestępstwo